

СОВЕТ
СТАРОКЫРЛАЙСКОГО
СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ
АРСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ул.Тукая, д. 2, с.Нижние Метески, Арский
муниципальный район, 422022

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ИСКЕ КЫРЛАЙ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ
СОВЕТЫ

Тукай урамы, 2 йорт, Түбән Мәтәскә авылы,
Арча муниципаль районы, 422022

Тел. (84366)56-2-93, факс (84366)56-2-93. E-mail: Kuper.Ars@tatar.ru

**Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы
Иске Кырлай авыл җирлеге Советы
КАРАРЫ**

« 10 » февраль 2021 ел

№ 17

**2021-2030 елларга Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы
“Иске Кырлай авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенең социаль
инфраструктурасын комплекслы үстерү программасын раслау турында**

«Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2015 елның 25 декабрәндәге 1440 номерлы «Җирлекләренң, шәһәр округларының транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларына таләпләрне раслау турында» карары нигезендә, Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Иске Кырлай авыл җирлеге Советының 2014 елның 27 октябрәндәге 57 номерлы Уставы, Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Иске Кырлай авыл җирлегенең генераль планына таянып, Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Иске Кырлай авыл җирлеге Советы карар бирде:

1. 2021-2030 елларга Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы «Иске Кырлай авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программасын расларга.

2. Әлеге карарны Татарстан Республикасы рәсми хокукый мәгълүмат порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>) бастырып чыгарырга һәм Арча муниципаль районының рәсми сайтында «Җирлекләр» бүлегендә (<http://arsk.tatarstan.ru>) урнаштыру юлы белән халыкка җиткерергә.

3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну үз өстемә алам.

авыл җирлеге башлыгы

Ф.Ф.Лутфуллин

Эчтәлек

1. Программаның паспорты.....	3
2. Социаль инфраструктураның гамәлдәге торышын тасвирлау	6
2.1 Авыл жирлегенен, шәһәр округының социаль-икътисадый хәле тасвирламасы, шәһәр төзелеше эшчәнлеге турында белешмәләр	8
Социаль, ижтимагый һәм эшлекле объектлар.....	8
2.2.Гамәлдәге социаль инфраструктура объектларының техник-икътисадый параметрлары.....	13
2.3. Социаль инфраструктураны үстерү фаразы	15
2.4. Социаль инфраструктура эшчәнлеге өчен кирәкле норматив-хокукий базаны бәяләү.....	19
3. Социаль инфраструктура объектларын проектлау, төзү һәм реконструкцияләү чаралары исемлеге.....	25
4. Социаль инфраструктура объектларын проектлау, төзү һәм реконструкцияләү чараларын финанслау күләмнәрен һәм чыганақларын бәяләү.....	27
Еллар буенча программаны гамәлгә ашыруны финанслау күләме.....	27
5. Социаль инфраструктура программасына кертелгән чараларның нәтижәлелеген бәяләү	28
6. Социаль инфраструктура үсешен норматив-хокукий һәм мәгълүмати тәэмин итүне камилләштерү буенча программаның максатчан күрсәткечләренә ирешүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр	31

1. Программаның паспорты

2021-2030 елларга Татарстан Республикасы Арча районы Иске Кырлай авыл жирлегенең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программасы

Атамасы	2021-2030 елларга Татарстан Республикасы Арча районы Иске Кырлай авыл жирлегенең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программасы
Программаны эшләү өчен нигез	<p>2021-2030 елларга Татарстан Республикасы Арча районы Иске Кырлай авыл жирлегенең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программасы түбәндәге документлар нигезендә эшләнгән:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2004 елның 29 декабрдәге 190-ФЗ номерлы РФ Шәһәр төзелеше кодексы; - «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон; - «Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексына һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр керту турында» 2012 елның 30 декабрдәге 289-ФЗ номерлы Федераль закон; - «Жирлекләрен, шәһәр округларының социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларына карата таләпләрне раслау турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 01.10.2015ел, № 1050 карары; - «2030 елга кадәр чорга Россия Федерациясе транспорт стратегиясенең яңа редакциясен раслау турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2014 елның 11 июлдәге 1032-р номерлы күрсәтмәсе; - Хөкүмәтнең 1996 елның 3 июлдәге 1063-р номерлы боерыгы (2014 елның 23 маендагы үзгәрешләр белән); - Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Иске Кырлай авыл жирлеге Уставы. - "Шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл жирлекләрен планлаштыру һәм төзү» СП 42.13330.2011. - Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының Иске Кырлай авыл жирлегенең генераль планы.
Заказчының исеме:	Иске Кырлай авыл жирлеге администрациясе
Программаны эшләүче:	"Проект-тикшеренү үзәге" ЖЧЖ
Программаның урнашу урыны	Россия, Татарстан Республикасы, Арча районы, Түбән Мәтәскә авылы, Тукай ур., 2 й.
Программаның максатлары	Социаль инфраструктураны комплекслы үстерү программасы халыкның тормыш сыйфатын, мәшгульлекне, икътисадый, социаль һәм мәдәни мөмкинлекләрен арттыру; авыл хужалыгы житештерүен, транспорт һәм сәүдә инфраструктурасы челтәрләрен һәм хезмәт күрсәтүләр өлкәсен үстерү нигезендә халыкның социаль

	инфраструктура объектларына булган ихтыяжларын канәгатләндрерү максатында эшләнә.
<p>Программаның бурычлары</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авыл жирлегенең тотрыклы социаль-икътисадый үсешенә күчү, жирле үзидарә органнары вәкаләтләрән нәтижәле гамәлгә ашыру өчен хокукый, оештыру һәм икътисадый шартлар тудыру; 2. Халыкка мәгълүмати-консультация һәм хокукый хезмәт күрсәтүне үстерү һәм киңәйтү; 3. Социаль инфраструктураны, мәгарифне, сәламәтлек саклауны, мәдәниятне, физкультура һәм спортны үстерү: халык тормышында физкультура һәм спортның ролен күтәрү, сәламәт, ижади актив буын үстерү, аның тормыш һәм гомер дәрәжәсен күтәрү, наркомания һәм алкоголизмны булдырмау; 4. Мәдәни объектларны ремонтлау һәм мәдәни эшчәнлекне активлаштыру; 5. Халыкның имин яшәве өчен шартлар тудыру; 6. Авыл жирлеген үстерү һәм яңа эш урыннары булдыру өчен әһәмиятле проектларга ташламалы кредитлар жәлеп итүдә ярдәм итү аша кече бизнесны үстерүгә ярдәм итү; 7. Яшь белгечләрне (табибларны, укытучыларны, мәдәният хезмәткәрләрән, муниципаль хезмәткәрләрне) жәлеп итүгә ярдәм; 8. Халыкның аз якланган катламнарына социаль ярдәм күрсәтү; 9. Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен объектларның һәм хезмәтләрнең һәркем өчен мөмкинлеген булдыру һәм тормыш сыйфатын яхшырту; 10. Торак-коммуналь өлкәне ныгытуга, авыл юлларын төзүгә һәм ремонтлауга, авылның тышкы кыяфәтен төзекләндрерүгә һәм аның мәдәни-күңел ачу үзәкләрән төзекләндрерүгә төрле дәрәжәдәге бюджетлардан акчалар жәлеп итү.
<p>Халыкны социаль инфраструктура объектлары белән тәэмин итүнең максатчан күрсәткечләре (индикаторлары)</p>	<p>2021 елга халыкны социаль инфраструктура объектлары белән фактик тәэмин итү түбәндәгеләр белән күрсәтелә:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Түбән Мәтәскә авылы балалар бакчасы; – Мөндеш авылы балалар бакчасы; – Түбән Мәтәскә авылы урта гомуми белем бирү мәктәбе; – Иске Кырлай авылы гомуми белем бирү мәктәбе; – Иске Иябаш авылы башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе; – Мөндеш авылы башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе; – Казиле авылы башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе; – Югары Әзәк авылы башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе; – Иске Кырлай авылы фельдшер-акушерлык пункты;

	<ul style="list-style-type: none"> - Иске Иябаш авылы фельдшер-акушерлык пункты; - Мөндеш авылы фельдшер-акушерлык пункты; - Иске Кырлай авылы мәдәният йорты; - Мөндеш авылы мәдәният йорты; - Түбән Мәтәскә авылы авыл клубы; - Югары Өзәк авылы авыл клубы; - Иске Иябаш авыл клубы; - Иске Кырлай авылы авыл китапханәсе; - Түбән Мәтәскә авылы авыл китапханәсе; - Иске Кырлай авылы почта элемтәсе бүлеге; - Мөндеш авылы почта элемтәсе бүлеге.
<p>Социаль инфраструктура объектларын проектлау, төзү, реконструкцияләү буенча планлаштырылган чаралар</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Түбән Мәтәскә авылы балалар бакчасының куәтен арттыру; - Иске Кырлай авылы өстәмә белем бирү учреждениесене оештыру; - Түбән Мәтәскә авылы белән өстәмә белем бирүне оештыру; - Мөндеш авылы мәдәният йортын капитал ремонтлау; - Түбән Мәтәскә авылы клубын капитал ремонтлау; - Мөндеш авылы китапханәсен капитал ремонтлау; - Түбән Мәтәскә авылы китапханәсен капитал ремонтлау; - Иске Иябаш авылында яссы корылма төзү; - Иске Кырлай авылы почта элемтәсе бүлекчәсен реконструкцияләү; - Мөндеш авылы почта элемтәсе бүлеген реконструкцияләү
<p>Программаны гамәлгә ашыру вакыты һәм этаплары</p>	<p>2021-2030 еллар</p>
<p>Финанслау күләмнәре һәм чыганақлары</p>	<p>Программа жирле бюджет, республика бюджеты, федераль бюджет аччалары исәбеннән һәм бюджеттан тыш чыганақлар жәлеп итеп гамәлгә ашырыла. Программаны финанслауның фаразланган гомуми күләме - 20 805,27 мең сум.</p>
<p>Программаны гамәлгә ашыруның көтелгән нәтижәләре</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Авыл хужалыгы житештерүе күләмнәре арту; - Вақлап сату әйләнеше үсү; - Транспорт инфраструктурасы яхшыру; - Эшкә яраклы халык өлеше арту; - Объект һәм хезмәт күрсәтүләрдән инвалидлар файдалана алу күрсәткечләре үсү; - Халыкка муниципаль һәм социаль хезмәтләр күрсәтүнең сыйфаты үсү; - Халыкның тормыш сыйфаты үсү.

2. Социаль инфраструктураның гамәлдәге торышын тасвирлау

Социаль инфраструктура аның халкының тормыш дәрәжәсен күтәрү мәнфәгатьләрендә гамәлдә булган күптармаклы комплекстан гыйбарәт. Ул мәгарифне һәм кадрлар әзерләүне, сәламәтлек саклауны, мәдәниятне, физик культура һәм спортны һ.б. үз эченә ала. Социаль өлкәне үстерү дәрәжәсе аерым территорияль берәмлекләр икътисадының, дәүләт структураларының инвестиция һәм социаль сәясәте һәм башка факторлар белән билгеләнә. Соңгылары арасында муниципаль берәмлекнең географик урыны үзенчәлекләре мөһим роль уйный.

Түбән Мәтәскә авылы - Татарстан Республикасы Арча районы Иске Кырлай авыл җирлегенең административ үзәге. Авыл җирлеге составына түбәндәге торак пунктлар керә:

- Түбән Мәтәскә авылы (авыл җирлегенең административ үзәге);
- Югары Мәтәскә авылы;
- Югары Әзәк авылы;
- Казиле авылы;
- Мөндеш авылы;
- Иске Кырлай авылы;
- Иске Иябаш авылы;
- Өтнә авылы.

Иске Кырлай авыл җирлеге Арча муниципаль районының үзәк өлешендә урнашкан. Аның мәйданы 11343 га.

Иске Кырлай авыл җирлеге чиге «Арча муниципаль районы» муниципаль берәмлегенең һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 21 гыйнварындагы 7-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

Иске Кырлай авыл җирлеге "Арча шәһәре" муниципаль берәмлеге, Наласа, Яңа Кырлай, Сеже, Урта Курса һәм Үрнәк авыл җирлекләре белән чиктәш.

Табигый-климат шартлары

131.13330.2012 "Төзелеш климатологиясе" нә китерелгән төзелеш өчен климатик районлаштыру картасы нигезендә Иске Кырлай авыл жирлегә IV климат районында урнашкан. Жирлеккә хас салкын һәм жылы чорларның климат параметрлары 1 һәм 2 нче таблицаларда күрсәтелгән.

1 нче таблица - елның салкын чорының климат параметрлары

Климат параметрлары		Күрсәткеч
салкын һаваның температурасы °С, тәэмин ителеше	0,98	- 41
	0,92	- 33
иң салкын биш көнлек һава температурасы, °С, тәэмин ителеше	0,98	- 33
	0,92	- 31
Һава температурасы, °С, тәэмин ителеше 0,94		- 17
Һаваның абсолют минималь температурасы, °С		- 47
Иң салкын айның уртача тәүлеклек һава температурасы амплитудасы, °С		7,1
һаваның уртача температурасы, °С, уртача тәүлеклек һава температурасы ≤ 0 °С булган чор.	дәвамлылык, тәүлек	151
	уртача температура, °С	- 8,1
һаваның уртача температурасы, °С, уртача тәүлеклек һава температурасы ≤ 8 °С булган чор.	дәвамлылык, тәүлек	208
	уртача температура, °С	- 4,8
һаваның уртача температурасы, °С, уртача тәүлеклек һава температурасы ≤ 10 °С булган чор.	дәвамлылык, тәүлек	223
	уртача температура, °С	- 3,8
Иң салкын айның уртача айлык һава дымлылығы, %		82
иң салкын айның 15 сәгатендә һаваның уртача айлык чагыштырма дымлылығы, %		81
Ноябрь - март өчен явым-төшем күләме, мм		177
Декабрь - февральдә өстенлек итүче жил юнәлеше		көнъяк-көнбатыш
гыйнварда румбалар буенча жилнең уртача тизлеген, м/с		4,1
һава температурасы уртача тәүлеклек ≤ 8 °С булган чорда жилнең уртача тизлеген, м/с		3,1

2 нче таблица - елның жылы чорының климат параметрлары

Климат параметрлары	Күрсәтк еч
Барометрик басым, гПа	1002
Һава температурасы °С, тәмин ителеше 0,95	24
Һава температурасы, °С, тәмин ителеше 0,98	28
Иң жылы айның уртача максималь температурасы, °С	25,1
Һаваның абсолют максималь температурасы, °С	39
Иң жылы айның уртача тәүлеклек һава температурасы амплитудасы, °С	9,9
Иң жылы айның уртача айлык һава дымлылығы, %	69
иң жылы айның 15 сәгатьтә һаваның уртача айлык чагыштырма дымлылығы, %	56
Апрель - октябрь өчен явым-төшем күләме, мм	368
Явым-төшемнең тәүлеклек максимумы, мм	75
Июнь-август айларында өстенлек итүче жил юнәлеше	Төнъяк, Көнбатыш
Жилнең румблар буенча уртача минималь тизлеге июль, м/с	0

Жирлек климаты параметрларын бәяләү СП 131.13330.2012 якин торак пункт өчен «Төзелеш климатологиясе» мәгълүматлары буенча башкарылган (Казан).

Һаваның уртача еллык температурасы 3,5 С тәшкил итә.

Еллык уртача явым-төшем күләме - 530,4 мм.

Жирлек территориясендә көнбатыш һәм көнъяк-көнбатыш юнәлешендәге жилләр өстенлек итә.

Жилнең уртача еллык тизлеге 3,2 м/сек тәшкил итә.

2.1 Авыл жирлегенең, шәһәр округының социаль-икътисадый хәле тасвирламасы, шәһәр төзелеше эшчәнлеге турында белешмәләр

Социаль, ижтимагый һәм эшлекле объектлар

Иске Кырлай авыл жирлеге территориясендәге социаль, ижтимагый һәм эшлекле билгеләнештәге төп объектлар һәм учреждениеләр турында

мәгълүматлар 3 нче таблицادا бирелгән. Әлеге белешмәләр 01.01.2017 гә мәгълүматлар буенча китерелгән.

3 нче таблица

Атамасы		Урнашкан урыны
БЕЛЕМ БИРҮ ОБЪЕКТЛАРЫ		
мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре	балалар бакчасы	Түбән Мәтәскә авылы
	балалар бакчасы	Мөндеш авылы
гомуми белем бирү учреждениеләре	урта гомуми белем бирү мәктәбе	Түбән Мәтәскә авылы
	гомуми белем бирү мәктәбе	Иске Кырлай авылы
	башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе	Иске Иябаш
	башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе	Мөндеш авылы
	башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе	Казиле авылы
	башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе	Югары Әзәк авылы
өстәмә белем бирү учреждениеләре	гомуми белем бирү мәктәбе каршындагы балалар иҗат түгәрәкләре	Түбән Мәтәскә авылы
	гомуми белем бирү мәктәбе каршындагы балалар иҗат түгәрәкләре	Иске Кырлай авылы
СӘЛАМӘТЛЕК САКЛАУ ОБЪЕКТЛАРЫ		
	Фельдшер-акушерлык пункты	Иске Кырлай авылы
	Фельдшер-акушерлык пункты	Иске Иябаш
	Фельдшер-акушерлык пункты	Мөндеш авылы
МӘДӘНИЯТ ОБЪЕКТЛАРЫ		
	Авыл мәдәният йорты	Иске Кырлай авылы
	Авыл мәдәният йорты	Мөндеш авылы
	Авыл клубы	Түбән Мәтәскә авылы
	Авыл клубы	Югары Әзәк авылы
	Авыл клубы	Иске Иябаш
	Авыл китапханәсе	Иске Кырлай авылы
	Авыл китапханәсе	Түбән Мәтәскә авылы
ФИЗИК КУЛЬТУРА ҺӘМ СПОРТ ОБЪЕКТЛАРЫ		
спорт заллары	гомуми белем бирү мәктәбе каршындагы спорт залы	Түбән Мәтәскә авылы
	гомуми белем бирү мәктәбе каршындагы спорт залы	Иске Кырлай авылы
яссы корылмалар	гомуми белем бирү мәктәбе	Түбән Мәтәскә авылы

	каршындагы спорт майданчыклары	
	гомуми белем бирү мектебе каршындагы спорт майданчыклары	Иске Кырлай авылы
ПОЧТА ЭЛЕМТӘСЕ ОБЪЕКТЛАРЫ		
	почта элемтәсе бүлеге	Иске Кырлай авылы
	почта элемтәсе бүлеге	Мөндеш авылы

Халыкны хастаханә учреждениеләре, шулай ук ашыгыч медицина ярдәме белән тәмин итү Арча шәһәренең үзәк район хастаханәсе тарафыннан гамәлгә ашырыла. Иске Кырлай авыл җирлегенең административ үзәгеннән Үзәк район хастаханәсенә кадәр ара 15 км чамасы (ашыгыч ярдәм машинасының килү вакыты - 15 мин чамасы).

Җирлектә булган социаль, иҗтимагый һәм эшлекле билгеләнештәге башка объектларга түбәндәгеләр керә:

- Иске Кырлай авыл җирлеге Советы бинасы (Иске Кырлай авылы);
- ваклап сату объектлары;
- банк бүлеге (Иске Кырлай авылы);
- мәчетләр (Түбән Мәтәскә авылы, Иске Кырлай авылы, Югары Мәтәскә авылы, Мөндеш авылы, Казиле авылы, Өтнә авылы).

Халык

Иске Кырлай авыл җирлегендә яшәүчеләр саны 2021 елның 1 гыйнварына 2047 кеше тәшкил итте.

Авыл җирлегенең яшь составы буенча халык санының хәзерге балансы 4 нче таблицада бирелгән:

4 нче таблица - Авыл җирлегенең яшь составы буенча халык саны

№	яшь төркемнәре халыкның	Халык (кеше)	Яшь төркемнәренен чагыштырма нисбәте (%)
1.	Хезмәткә сәләтле яшътән кечерәкләр (0 - 15 яшь)	455	22,23
2.	Эшкә сәләтле яшътәгеләр: (ир-атлар 16-59 яшь) (хатын-кызлар 16-54 яшь)	1109	54,17

3.	Пенсия яшендәгеләр	483	23,6
	Барлыгы	2047	

Киләчәктә халык санын фаразлау

Халык саны халыкның демографик фаразын, табигый һәм механик хәрәкәтен исәпкә алып, жирлекнең таралыш системасында үсеш перспективалары турындагы мәгълүматларга нигезләнеп билгеләнгән. Киләчәктә булачак халык саны 5 нче таблицада китерелгән.

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының Иске Кырлай авыл жирлегендә даими халык саны киләчәктә түбәндәгечә булачак:

5 нче таблица.

Атамасы	төп чор (2021)	Беренче чират (2025)	Хисап срогы (2030)
Иске Кырлай авыл жирлеге	2047	1750	1453

Иске Кырлай авыл жирлеге халкының кимүе, үлүчеләр саны арту һәм туучылар санының кимүгә бәйле булачак. Даими яшәүче халыкның күчеп китүе хәлне катлауландыра. Әлеге процесслар территориянең хезмәт потенциалы кимүгә, кулланучылар потенциалы кимүгә һәм территориаль үсеш һәм пространство үзләштерү процессларына тискәре йогынты ясый.

Хисап срогына торақ шартларын яхшыртуга юнәлдерелгән программаларны гамәлгә ашыруга, шулай ук нәтижәле региональ миграция һәм демография сәясәтен эшләүгә карамастан, халык саны кимиячәк.

Иске Кырлай авыл жирлегенә торақ фонды турында белешмәләр

Жирлекнең торақ төзелеше бер һәм ике катлы шәхси торақ йортлардан тора, күпфатирлы торақ йортлар юк.

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Иске Кырлай авыл жирлеге территориясендә торақ фонды мәйданы 49 мең м² тәшкил итә. Халыкның торақ белән тәмин ителеше 1 кешегә 23,93 м².

Торақ фондының тузу торышы буенча төгәл мәгълүматлар юк, чөнки хосусый торақ фондын техник инвентаризацияләү үткәрелмәгән.

Иске Кырлай авыл жирлеге чикләрендә төрле типтагы төзелешләр тәкъдим ителә.

Урам-юл челтәре

Жирлекнең урам-юл челтәренең төп элементлары турындагы мәгълүматлар, аларның характеристикалары 6 нчы таблицада китерелгән.

6 нчы таблица

Объект статусы	Объект исеме	Төп характеристикалары
региональ әһәмияттәге	«Казан - Малмыж» транзит автомобиль юлы	III категория; өслек: асфальт-бетон
	«Арча - Мари Иле Республикасы чиге» автомобиль юлы	категория: IV; өслек: асфальт-бетон
	«Казан - Малмыж-Мөндеш - Иске Кырлай» автомобиль юлы	категория: IV; өслек: асфальт-бетон
	«Арча - Мари Иле Республикасы чиге-Иске Иябаш» автомобиль юлы	категория: IV; өслек: асфальт-бетон
	«Арча - Мари Иле Республикасы чиге-Югары Әзәк» автомобиль юлы	категория: IV; өслек: асфальт-бетон
муниципаль районның әһәмияттәге жирле	«Югары Әзәк - Иске Иябаш» автомобиль юлы	өслек: вак таш

Коммуналь инфраструктура

Иске Кырлай авыл жирлеге халкы һәм оешмалары коммуналь хезмәтләр белән тәэмин ителгән: салкын су, газ, электр белән тәэмин итү һәм каты көнкүреш калдыклары жыю.

Су чыгару һәм жылылык белән тәэмин итү системасы юк.

Коммуналь ресурслар һәм хезмәт күрсәтүләренә житештерү һәм сату муниципаль предприятиеләр һәм башка милек рәвешендәге предприятиеләр тарафыннан гамәлгә ашырыла.

ААЖ һәм ЖЧЖнең милек рәвеше предприятиеләре житештерү эшчәнлегендә үз жиһазларын яисә аренданың озак сроклы шартнамәләре нигезендә муниципаль мөлкәтне файдаланалар.

7 нче таблица. Коммуналь ресурслар житештерү һәм сату структурасы.

Ресурс, хезмәт күрсәтү	ресурс белән тәэмин итүче оешма	Милек иясе	Ресурслар өчен халык белән исәп-
------------------------	---------------------------------	------------	----------------------------------

			хисап системасы
Электр белән тээмин итү	«Татэнергосбыт» ААЖ	«Татэнергосбыт» ААЖ	Туры шартнамәлә р
Салкын су белән тээмин итү	Иске Кырлай авыл жирлеге администрациясе	Иске Кырлай авыл жирлеге администрациясе	Туры шартнамәлә р
Газ белән тээмин итү	“Сабыгаз” ЭПУ	“Сабыгаз” ЭПУ	Туры шартнамәлә р
Су чыгару	юк		
Каты көнкүреш калдыкларын жыю һәм утильләштерү	«Жилкомбытсервис» ЖЧЖ һәм «Яңа Кенәр коммуналь хезмәтләре» ЖЧЖ		
Жылылык белән тээмин итү	юк		

2.2. Гамәлдәге социаль инфраструктура объектларының техник-икътисадый параметрлары

Иске Кырлай авыл жирлеге территориясендә тәкъдим ителгән социаль, ижтимагый һәм эшлекле билгеләнештәге төп объектлар һәм учреждениеләр һәм аларның техник-икътисадый параметрлары турында мәгълүматлар 8 нче таблицада бирелгән.

8 нче таблица

Атамасы		Урнашкан урыны	Проект куәте
БЕЛЕМ БИРҮ ОБЪЕКТЛАРЫ			
мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре	балалар бакчасы	Түбән Мәтәскә авылы	40 урын
	балалар бакчасы	Мөндеш авылы	40 урын
гомуми белем бирү учреждениеләре	урта гомуми белем бирү мәктәбе	Түбән Мәтәскә авылы	320 урын
	гомуми белем бирү мәктәбе	Иске Кырлай авылы	104 урын
	башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе	Иске Иябаш	15 урын
	башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе	Мөндеш авылы	30 урын
	башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе	Казиле авылы	20 урын
	башлангыч гомуми белем бирү мәктәбе	Югары Әзәк авылы	20 урын
өстәмә белем бирү учреждениеләре	Гомуми белем бирү мәктәбе каршындагы балалар ижат	Түбән Мәтәскә авылы	50 урын

Атамасы		Урнашкан урыны	Проект куэте
	түгэрэкләре		
	Гомуми белем бирү мәктәбе каршындагы балалар ижат түгэрэкләре	Иске Кырлай авылы	60 урын
СӘЛАМӘТЛЕК САКЛАУ ОБЪЕКТЛАРЫ			
Фельдшер-акушерлык пункты		Иске Кырлай авылы	10 пос./см.
Фельдшер-акушерлык пункты		Иске Иябаш	10 пос./см.
Фельдшер-акушерлык пункты		Мөндеш авылы	20 пос./см.
МӘДӘНИЯТ ОБЪЕКТЛАРЫ			
Авыл мәдәният йорты		Иске Кырлай авылы	200 урын
Авыл мәдәният йорты		Мөндеш авылы	150 урын
Авыл клубы		Түбән Мәтәскә авылы	200 урын
Авыл клубы		Югары Өзәк авылы	50 урын
Авыл клубы		Иске Иябаш	90 урын
Авыл китапханәсе		Иске Кырлай авылы	9528 данә
Авыл китапханәсе		Түбән Мәтәскә авылы	10504 данә
ФИЗИК КУЛЬТУРА ҺӘМ СПОРТ ОБЪЕКТЛАРЫ			
спорт заллары	гомуми белем бирү мәктәбе каршындагы спорт залы	Түбән Мәтәскә авылы	Идән майданы 488 кв. м
	гомуми белем бирү мәктәбе каршындагы спорт залы	Иске Кырлай авылы	Идән майданы 313 кв. м
яссы корылмалар	спорт майданчыклары гомуми белем бирү мәктәбе каршында	Түбән Мәтәскә авылы	3050 кв. м
	спорт майданчыклары гомуми белем бирү мәктәбе каршында	Иске Кырлай авылы	800 кв. м
ПОЧТА ЭЛЕМТӘСЕ ОБЪЕКТЛАРЫ			
почта элементәсе бүлеге		Иске Кырлай авылы	—
почта элементәсе бүлеге		Мөндеш авылы	—

Мәдәни мирас объектлары

Иске Кырлай авыл җирлегә территориясендә тәкъдим ителгән мәдәни мирас объектлары, ачыкланган мәдәни мирас объектлары, мәдәни мирас элементлары булган объектлар турындагы мәгълүмат 9 нчы таблицادا китерелде.

9 нче таблица

Объект статусы	Объект исеме	Урнашкан урыны	Оештыру-күрсәтмә документ
Региональ әһәмияттәге	Казиле кабер ташы	Казиле авылы	«Татарстан АССР территориясендә урнашкан»

Объект статусы	Объект исеме	Урнашкан урыны	Оештыру-күрсәтмә документ
мәдәни мирас объектлары			мәдәният һәйкәлләренең торышын яхшырту, аларны саклау, реставрацияләү һәм популярлаштыру чаралары турында» 1959 елның 30 октябрдәге 591 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Советы карары
	Түбән Мәтәскә авылы янындагы борынгы зират	Түбән Мәтәскә авылы	«Татарстан АССР территориясендә урнашкан мәдәният һәйкәлләренең торышын яхшырту, аларны саклау, реставрацияләү һәм популярлаштыру чаралары турында» 1959 елның 30 октябрдәге 591 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Советы карары
	Комплекс: Мәчет, XIX в., Мәдрәсә, XIX в.	Казиле авылы	«Казан шәһәренең һәм Татарстан Республикасы районнарының архитектура корьлмаларының жирле әһәмиятгә архитектура һәйкәлләре исемлегенә кертү турында» 1991 елның 31 июлендәге 337 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары
Ачыкланган мәдәни мирас объектлары	Мәчет, XX гасыр башы.	Өтнә авылы	—

*объектның урыны билгеләнмәгән, шуңа бәйле рәвештә проектның график материалларында объект чагылдырылмаган

Мәгълүмат Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгы тарафыннан 2015 елның 22 июлендә бирелгән мәдәни мирас объектлары, ачыкланган мәдәни мирас объектлары һәм мәдәни мирас элементлары булган объектлар исемлекләре нигезендә тапшырылган.

2.3. Социаль инфраструктураны үстерү фаразы

Социаль инфраструктура күптармаклы комплекс, ул халыкның тормыш дәрәжәсен күтәрүне ; юл челтәрен һәм гомуми мобильлекне үстерү; административ, мәдәни, күңел ачу-көнкүреш тармаклары объектларында халыкның ихтыяжларын тәмин итүне күздә тотта. Ул мәгариф системасын һәм

кадрлар әзерләүне, сәламәтлек саклауны, мәдәниятне, физик культура һәм спортны үз эченә ала һәм муниципаль берәмлек тормышының барлык тармакларының һөнәри эше индикаторы булып тора. Социаль өлкәне үстерү дәрәжәсе аерым территориаль берәмлекләр икътисадының, дәүләт структураларының инвестиция һәм социаль сәясәтә һәм башка факторлар белән билгеләнә. Соңгылары арасында муниципаль берәмлекнең географик урыны үзенчәлекләре мөһим роль уйный. Иске Кырлай авыл жирлегә район үзәгеннән ерак урнашкан. Бу халыкны социаль хезмәтләрнең күпчелек төрләрен автоном күрсәтүне күздә тотта. Иске Кырлай авыл жирлегенең социаль өлкә тармакларының перспективалы үсешә урта һәм озак сроклы чорларга экстраполяция юлы белән хәзергә халәтен анализлау нигезендә башкарыла. Шул ук вакытта перспективалы демографик хәлнең, икътисадый системаның, социаль өлкәне дөньякүләм һәм ил күләмендә үстерү тенденцияләренең эшләнелгән фараз күрсәткечләре исәпкә алына. Иске Кырлай авыл жирлегенең социаль хезмәт күрсәтүләргә перспектив ихтыяжын һәм тәмин ителешен исәпләү нигезенә түбәндәгеләр салынды:

- Россия Федерациясә Хөкүмәтенең 2001 елның 14 июлендәгә «Социаль нормалар һәм нормативлар турында» 942-р күрсәтмәсендә һәм 1999 елның 19 октябрәндәгә «Социаль инфраструктура объектларында Россия Федерациясә субъектларының норматив ихтыяжларын билгеләү методикасы» (2009 елның 23 декабрәндәгә үзгәрешләр белән) ярашлы документта бәян ителгән норматив күрсәткечләр;

- Россия Федерациясә Хөкүмәтә тарафыннан социаль нормаларга һәм нормативларга 2007 елның 13 июлендәгә 923-р номерлы боерыкта бәян ителгән үзгәрешләргә карата расланган үзгәрешләр;

– СП 42.13330.2011 нормативлар

Иске Кырлай авыл жирлегенең социаль үсеш өлкәсендәгә төп бурычлары:

1. хезмәт ресурсларын үстерү;
2. хезмәт базарын үстерү, халыкның мәшгульлегә нәтижәлелеген арттыру;

3. халыкның социаль якланмаган төркемнәренә тормыш дәрәжәсе тотрыклы үсешен тәмин итү;
4. миграция процессларын җайга салу;
5. гаилә институтын ныгыту, ана һәм ата булуның абруен күтәрү;
6. халыкка медицина ярдәменә сыйфатын һәм аның һәркем файдалана алырлык булуын арттыру;
7. авылда массакүләм физик культураны һәм спортны үстерү;
8. халыкның яшәү, хезмәт һәм ял итү өчен имин шартлар тәмин итү.

Иске Кырлай авыл җирлегендә халыкның хисап саны авыл җирлеге халкының хәрәкәтен ретроспектив анализлау базасында һәм аның икътисадый үсеш перспективасында билгеләнә.

Демографик сәясәтнең төп бурычлары:

- барыннан да элек, хезмәткә сәләтле яшьтәге гражданның арасында үлүчеләр санын киметү;
- ана һәм сабийлар үлеме дәрәжәсен киметү, халыкның репродуктив сәламәтлеген, балалар һәм яшүсмерләрнең сәламәтлеген ныгыту;
- халыкның сәламәтлеген саклау һәм ныгыту, актив тормышның дәвамлылыгын арттыру, сәламәт яшәү рәвешен алып бару өчен шартлар тудыру һәм мотивация формалаштыру, социаль эһәмияткә ия булган һәм әйләнә-тирә авырулар өчен куркыныч тудыручы авырулар белән авыру дәрәжәсен җитди киметү, хроник авырулар белән интегүче авыруларның һәм инвалидларның тормыш сыйфатын яхшырту;
- туучылар санын күтәрү;
- халыкның тәмәке һәм исерткеч эчемлекләр белән агулануны бетерү максатында кешенең табигый халәте булган аек тормыш рәвешен пропагандалау;
- гаилә институтын ныгыту, гаилә мөнәсәбәтләренә рухи-әхлакый традицияләрен торгызу һәм саклап калу.

Перспектив торак фонды

Генераль план тарафыннан торак төзелешенең функциональ зонасын формалаштыруга бәйле мөмкин булган торак төзелеше өчен территорияләр бүлөп биру каралган, шул исәптән:

- Түбән Мәтәскә авылында (көнъяк өлешендә): 91,57 га;
- Иске Кырлай авылында (көнъяк-көнчыгыш өлешендә): 15,54 га;
- Мөндеш авылында (төнъяк һәм көнбатыш өлешләрдә): 7,9 га;
- Югары Мәтәскә авылында (төнъяк-көнбатыш һәм көнъяк өлешләрдә): 6,38 га.

Күрсәтелгән территорияләрне үзләштерүгә бәйле торак фонды күләме үсеше 57,31 мең кв. м торак мәйданы, шул исәптән Түбән Мәтәскә авылында 42,4 мең кв. м тәшкил итәргә мөмкин (Иске Кырлай авыл җирлеге башкарма комитетының 2017 елның 16 июнендәге карары белән расланган Түбән Мәтәскә авылында «Арчабаш» торак массивы» территориясен планлаштыру документлары нигезендә) һәм башка торак пунктларда торак мәйданы 14,91 мең кв. м. Иске Кырлай, Мөндеш һәм Югары Мәтәскә авылларында торак фонды күләмен арттыру шартлы кабул ителгән күрсәткечләргә нигезлэнгән: шәхси торак төзелеше өчен 1500 кв.м (15 сотка) тигез булган җир мәйданы һәм 100 кв.м торак йорт мәйданы; коттедж төзелешләре торак йортлары составындагы төрле функциональ билгеләнештәге территорияләрнең норматив нисбәте (коттедж бистәсе өчен торак төзелеше өлеше 75 %), СП 42.13330.2011 БДБ редакциясе 2.07.01-89. "Шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл җирлекләрен планлаштыру һәм төзү» СП 42.13330.2011.

Торак төзелешен үстерү төзелешнең тыгызлыгын арттыру һәм шулай ук файдаланылмый торган территорияләрне үзләштерү исәбенә мөмкин.

Мәдәни-көнкүреш хезмәтләре күрсәтү

Мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү системасын формалаштыру һәм үстерү шәһәр төзелеше сәясәтенең төп максатына - Иске Кырлай авыл җирлеге халкының уңайлы яшәвен тәмин итүгә ирешергә ярдәм итә.

Иске Кырлай авыл җирлегендә мәдәни-көнкүреш хезмәтләре күрсәтүнең төп бурычы - хисап чорына кешеләргә кирәкле, икътисадый яктан акланган

чикләрҙә күрсәтелә торган хезмәтләр ассортименты һәм радиусы буенча тәмин итү мөмкинлеге бирә торган хезмәт күрсәтү системасын формалаштыру.

Бу бары тик проект системасы нигезендә икътисадый максатка ярашлы социаль инфраструктура төзөргә мөмкинлек бирә торган мәдәни-көнкүреш хезмәт күрсәтүнең күпдәрәжәле системасы нигезендә генә мөмкин.

Мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларының сыйдырышлылығы Иске Кырлай авыл җирлегендә яшәүче халыкның проект санына исәпләнгән. Иске Кырлай авыл җирлеге администрациясе биргән мәгълүматларга буенча мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү системасына түбәндәге объектлар кертелгән: урта гомуми белем бирү мәктәпләренең муниципаль гомуми белем бирү учреждениеләре, муниципаль мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре, китапханәләр, мәдәният йортлары, балалар театр студиясе.

2.4. Социаль инфраструктура эшчәнлеге өчен кирәкле норматив-хокукий базаны бәяләү

Гражданнарны медицина ярдәме, мәгариф, социаль яклау белән тәмин итү мөнәсәбәтләрен хокукий җайга салу нигезләре Россия Федерациясе Конституциясендә беркетелгән. Илнең төп законында социаль нормалар һәм гарантияләр комплексы бар, алар беренче чиратта социаль инфраструктура формалаштыруның төп принциптарын билгели. Россия Федерациясе Конституциясенен 8 статьясында каралган конкуренциягә ярдәм, дәүләт, муниципаль һәм хосусый милекне тану һәм тигез яклау социаль тармакның дәүләт, муниципаль һәм хосусый секторларын төзү һәм аларның нормаль эшләве, социаль хезмәтләрнең төрле спектрларын алганда һәм алганда сайлау конкуренциясе һәм иреге өчен конституцион нигез булып тора, бу социаль инфраструктураның сыйфатын күтәрү өчен реаль нигез булып тора. Россия Федерациясе Конституциясендә социаль өлкәнең хокукий мөнәсәбәтләрен җайга салу нигезен тәшкил итүче башка мөһим нигезләмәләр бар. Мәсәлән, 41 статьяда һәркайсының сәламәтлек саклауга һәм медицина ярдәменә хокукы беркетелгән, 43 статья һәрберсенен мәгарифкә хокукын беркетә - заманча җәмгыятьнең тулы кыйммәтле үсеше өчен кирәкле иң мөһим хокук.

Россия Федерациясе Конституциясенәң жәмгыять тормышының барлык өлкәләрән, шул исәптән социаль даирәләрне хокукый жайга салуда роле шунда ки, Россия Федерациясе Конституциясенәң югары юридик көче һәм аның бөтен ил территориясендә турыдан-туры эшчәнлегә аркасында дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары тарафыннан тулысынча яисә өлешчә аңа каршы килә торган хокукый актлар кабул итү рөхсәт ителми.

Россия Федерациясе Конституциясен үстөрүгә кабул ителгән «Россия Федерациясе субъектлары дәүләт хакимиятенәң закон чыгару (вәкиллеке) һәм башкарма органнарын оештыруның гомуми принциплары турында» 1999 елның 06 октябрәндәге 184-ФЗ номерлы Федераль закон (алга таба - 184-ФЗ номерлы Закон) һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон (алга таба - 131-ФЗ номерлы Закон) дәүләт хакимияте органнары һәм жирле үзидарә органнары арасында социаль инфраструктураның эшләве һәм үсеше өлкәсендәге вәкаләтләрне чикләп торалар.

184-ФЗ номерлы Законның 26.3 статьясы нигезендә Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрәнә социаль өлкәдә түбәндәге мәсьәләләрне хәл итү керә:

1) мәгариф өлкәсендә: Россия Федерациясе субъектларының дәүләт мәгариф оешмаларында гомуми белем бирүне оештыру, Россия Федерациясе субъектларының дәүләт мәгариф оешмаларында балаларны карау һәм тәрбияләүне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру һәм муниципаль мәктәпкәчә мәгариф оешмаларында, муниципаль гомуми белем бирү оешмаларында һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез мәктәпкәчә белем алуға хокукларны гамәлгә ашыруның дәүләт гарантияләрен тәмин итү; муниципаль гомуми белем бирү оешмаларында һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез мәктәпкәчә белем алуға хокукларны гамәлгә ашыруның дәүләт гарантияләрен тәмин итү, жирле бюджетларга субвенцияләр бирү юлы белән муниципаль гомуми белем бирү оешмаларында балаларга өстәмә белем бирүне тәмин итү; урта һөнәри белем бирүне оештыру; Россия Федерациясе субъектларының дәүләт мәгариф

оешмаларында балаларга өстәмә белем бирүне оештыру; Россия Федерациясе дәүләт мәгариф оешмаларында өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру;

2) сәламәтлек саклау өлкәсендә: Россия Федерациясе субъекты дәүләт хакимиятенә башкарма органнары буйсынуындагы медицина оешмаларында беренчел медицина-санитария ярдәмен, махсулаштырылган, шул исәптән югары технологияле, медицина ярдәмен, ашыгыч, медицина ярдәмен һәм паллиатив медицина ярдәмен күрсәтүне оештыру; аерым категориядәге гражданныр өчен Россия Федерациясе субъекты законнарында каралган медицина ярдәмен күрсәтүне оештыру; донор каны һәм (яисә) компонентлары белән бушлай тәмин итүне оештыру, шулай ук дарулар белән медицина препаратлары, дөвалау туклануының махсулаштырылган продуктлары, медицина эшләнмәләре, дезекция, медицина тикшерүе һәм инсекцияләү, медицина экспертизалары үткәргәндә, медицина экспертизалары һәм медицина экспертизалары үткәргәндә тәмин итүне оештыру;

3) социаль яклау өлкәсендә: өлкән яшьтәге гражданнырга һәм инвалидларга, авыр тормыш хәлендә калган гражданнырга, шулай ук ятим балаларга, ата-ана тәрбиясеннән мөхрүм калган балаларга социаль ярдәм күрсәтү һәм социаль хезмәт күрсәтү; хезмәт ветераннырына, 1941 - 1945 еллар Бөек Ватан сугышы чорында тылда эшлөгән затларга, балалары (шул исәптән күпбалалы гаиләләре, ялгыз ата-аналары) булган гаиләләргә, сәяси репрессия корбаннырына, аз керемле гражданнырга социаль ярдәм күрсәтү;

4) мәдәният өлкәсендә: Россия Федерациясе субъекты китапханәләре тарафыннан халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, китапханә фондларын туплау һәм аларның сакланышын тәмин итү, дәүләт музейларын булдыру һәм аларга ярдәм итү, мәдәният һәм сәнгать учреждениеләрен оештыру һәм аларга ярдәм итү;

5) физик культура һәм спорт өлкәсендә региональ һәм муниципальара программалар һәм физик культура һәм спорт өлкәсендәге проектларны гамәлгә ашыру, рәсми региональ һәм муниципальара физкультура, физкультура-сәламәтләндрү һәм спорт чараларын, шул исәптән «Хезмәткә һәм оборонага эзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексын гамәлгә ашыру

буенча физкультура чараларын һәм спорт чараларын оештыру һәм үткәрү, Россия Федерациясе субъектының спорт жыелма командаларын әзерләүне тәмин итү.

131-ФЗ номерлы Закон нормалары нигезендә халыкны социаль инфраструктура объектлары белән тәмин итү мәсьәләләре жирлекләренә, шәһәр округларының жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелде. Аерым алганда, социаль өлкәдә жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

–жирлектә яшәүчеләрне һәм аз керемле гражданның торак урыннарына мохтажларын торак урыннары белән тәмин итү, муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны оештыру, торак төзелеше өчен шартлар тудыру;

–халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне оештыру, жирлек китапханәләренә китапханә фондларын туплау һәм аларның сакланышын тәмин итү;

–ял вакытын оештыру һәм жирлек халкын мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

–жирлек территориясендә физик культураны, мәктәп спортын һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-савыктыру һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру.

Муниципаль мәгариф оешмаларында төп гомуми белем бирү программалары буенча һәркем өчен мөмкин булган һәм түләүсез мәктәпкәчә, башлангыч гомуми, төп гомуми, урта гомуми белем бирүне оештыру, жирлекләр территориясендә муниципаль мәгариф оешмаларында балаларга өстәмә белем бирүне оештыру мәсьәләләрен хәл итү муниципаль районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә 131-ФЗ номерлы Закон белән кертелгән, шулай ук халыкка медицина ярдәме күрсәтү өчен шартлар тудыру.

Россия Федерациясе Граждан кодексы Россия Федерациясе, Россия Федерациясе субъектлары, муниципаль берәмлекләр катнашында гражданлык законнары белән көйләнә торган мөнәсәбәтләрдә катнашуны күздә тотып, алар бу мөнәсәбәтләрнең башка катнашучылары - гражданны һәм юридик затлар белән

тигез башлангычларда катнашалар. Атап үтелгән субъектларның әйләнештә катнашуына, кагыйдә буларак, юридик затлар әйләнешендә катнашуга карата кулланыла торган нормалар кулланыла (Россия Федерациясе Гражданлык кодексының 124 нче ст.).

Россиядә инвестиция эшчәнлеген жайга сала торган норматив-хокукый актлар системасы үз эченә 90 нчы елларда кабул ителгән документларны ала. Бу, аерым алганда, «Россия Федерациясендә капитал салулар рәвешендә гамәлгә ашырыла торган инвестиция эшчәнлеге турында» 1999 елның 25 февралендәге 39-ФЗ номерлы Федераль закон, «Россия Федерациясендә чит ил инвестицияләре турында» 1999 елның 9 июлендәге 160-ФЗ номерлы Федераль закон.

«Россия Федерациясендә капитал салулар рәвешендә гамәлгә ашырыла торган инвестиция эшчәнлеге турында» 1999 елның 25 февралендәге 39-ФЗ номерлы Федераль закон инвестиция өлкәсендә, Россия Федерациясе территориясендә капитал салулар рәвешендә гамәлгә ашырыла торган инвестиция эшчәнлегенә хокукый һәм икътисадый нигезләрен билгели, шулай ук капитал салулар рәвешендә гамәлгә ашырыла торган инвестиция эшчәнлеге субъектларының хокукларын, мәнфәгатьләрен һәм мөлкәтен тигез яклау гарантияләрен билгели.

Россия Федерациясе социаль өлкәсендә инвестиция эшчәнлеген регламентлаштыра торган норматив-хокукый базаны анализлау хәзерге вакытка гомуми проблемаларны (гражданнар, бюджет, таможня һәм башка мөнәсәбәтләрне) жайга сала торган хокукый актларның билгеле бер системасы барлыкка килүен күрсәтә, алар теге яки бу дәрәжәдә социаль өлкәгә дә карый.

Социаль инфраструктураның эшләве һәм үсеше өчен уңайлы шартлар тудыру максатыннан, төбәк һәм жирле дәрәжәдә территориаль планлаштыру документлары һәм шәһәр төзелешен проектлау нормативлары аерым роль уйный.

Социаль инфраструктураны үстерү һәм эшләтү мәсьәләләрен жайга салу ижтимагый мөнәсәбәтләрнең төрле өлкәләрендә федераль, региональ һәм

жирле дәрәжәләрдә кабул ителгән норматив хокукый актлар системасы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

3. Социаль инфраструктура объектларын проектлау, төзү һәм реконструкцияләү чаралары исемлеге

Социаль инфраструктураның төп чаралары исемлеге 10 нчы таблицада бирелгән.

10 нчы таблица - Социаль инфраструктура объектларын проектлау, төзү һәм реконструкцияләү чаралары исемлеге

№	Чаралар атамасы	Урнашкан урыны	Техник-икътисадый параметрлар	башкару срогы	Финанслау чыганагы
Мәгариф системасын үстерү чаралары					
1	Балалар бакчасы куәтен арттыру	Түбән Мәтәскә авылы	Проект куәте - 20+15 урын	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
2	Өстәмә белем бирү учреждениесен оештыру	Иске Кырлай авылы	Проект куәте - 30 урын	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
3	Өстәмә белем бирү учреждениесен оештыру	Түбән Мәтәскә авылы	Проект куәте - 185 урын	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
Мәдәният һәм сәнгать учреждениеләрен үстерү чаралары					
4	Авыл мәдәният йортына капитал ремонт	Мөндеш авылы	Проект куәте - 150 урын	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
5	Авыл клубын капитал ремонтлау	Түбән Мәтәскә авылы	Проект куәте - 200 урын	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
6	Китапханәгә капитал ремонт	Мөндеш авылы	Проект куәте - 6478 данә	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
7	Китапханәгә капитал ремонт	Түбән Мәтәскә авылы	Проект куәте - 10504 нөсхә	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
Физкультура һәм спорт учреждениеләрен үстерү чаралары					
8	Яссы майданлы корылма төзү	Иске Иябаш	Проект куәте - 364 кв.м.	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
Элемтә предприятиеләрен үстерү чаралары					
9	Почта элемтәсе бүлеген реконструкцияләү	Иске Кырлай авылы	–	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет
10	Почта элемтәсе бүлеген реконструкцияләү	Мөндеш авылы	–	2021 - 2022 еллар	Жирле бюджет

Социаль инфраструктураны комплекслы үстерү программасында мәгариф өлкәсендә капитал төзелеш объектлары (мәктәпкәчә белем бирү оешмалары,

гомуми белем бирү оешмалары, өстәмә белем бирү оешмалары, мәдәният һәм сәнгать (район музейлары, мәдәният йортлары, күргәзмә заллары, китапханәләр), физик культура һәм спорт (район спорт заллары, йөзү бассейннары, яссы корылмалар һ.б.), яшьләр сәясәте (балалар һәм яшьләр белән эшләү учреждениеләре) чагылдырылырга тиеш.

Югарыда санап үтелгәннәрне исәпкә алып, Иске Кырлай авыл җирлегенең социаль инфраструктурасын нисбәтле үстерү максатларында программада муниципаль районның төбәк һәм җирле әһәмияткәге социаль инфраструктура объектларын үстерү буенча чаралар исемлеге формалаштырылды. Чаралар исемлеге стратегик социаль-икътисадый үсеш документларын һәм төрле дәрәжәләрдәге документларны, ә урнаштыруга планлаштырылган объектларның әһәмиятен исәпкә алып формалаштырылды, РФ субъектларының башкарма хакимият органнары вәкаләтләре һәм җирле үзидарә органы вәкаләтләре нигезендә закон нигезендә билгеләнгән.

Авыл җирлегенең социаль үсеше

Тормыш дәрәжәсе һәм сыйфаты шәһәр халкының торак, инженерлык инфраструктурасы, социаль объектлар - мәктәпләр, медицина, мәдәни-ял итү учреждениеләре белән тәэмин ителешенә турыдан-туры бәйле.

Шулай итеп, 2021-2030 елларга Иске Кырлай авыл җирлеген үстерү программасы территориянең булган ресурсларын һәм потенциалын нәтижәле файдалану нигезендә авыл җирлегенең төп социаль-икътисадый максатларына ирешүгә юнәлдерелгән һәм югарыда билгеләнгән системалы билгеләр буенча төркемләшкән конкрет чаралар һәм көтелгән нәтижәләр җыелмасы рәвешендә тәкъдим ителде.

4. Социаль инфраструктура объектларын проектлау, төзү һәм реконструкцияләү чараларын финанслау күләмнәрен һәм чыганаclarын бәяләү

Еллар буенча программаны гамәлгә ашыруны финанслау күләме

Программа федераль бюджет акчаларыннан алынган һәм бюджеттан тыш чыганаclarдан акчалар жәлеп итеп, муниципаль бюджет, авыл жирлеге бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла. Финанслау күләме 81-2001-03 СБЦП "Торак-граждан төзелеше объектлары" төзелеше өчен проект эшләренә база бәяләре белешмәлеге нигезендә арттырылган күләмдә башкарылды. Программаны финанслауның фаразланган гомуми күләме 20 805,27 мең сум тәшkil итә.

11 нче таблица һәм инвестиция проектларын финанслау чыганаclarы (Иске Кырлай авыл жирлегенә социаль инфраструктура объектларын проектлау, төзү һәм реконструкцияләү)

№	Чаралар атамасы	Финанслау чыганагы	Еллар буенча финанслау күләме, мең сум						Барлығы, мең сум
			2021	2022	2023	2024	2025	2026-2030	
Мәгариф системасын үстерү чаралары									
1	Түбән Мәтәскә авылы балалар бакчасы куәтен арттыру	Жирле бюджет	0	834,27	0	0	0	0	834,27
2	Иске Кырлай авылы өстәмә белем бирү учреждениесен оештыру	Жирле бюджет	0	3638,23	0	0	0	0	3638,23
3	Түбән Мәтәскә авылы өстәмә белем бирү учреждениесен оештыру	Жирле бюджет	0	5766,66	0	0	0	0	5766,66
Мәгариф системасын үстерү чараларына йомгак									10239,16
Мәдәният һәм сәнгать учреждениеләрен үстерү чаралары									
4	Мөндеш авылы мәдәният йортына капитал ремонт	Жирле бюджет	1205,06	1205,06	0	0	0	0	2410,12
5	Түбән Мәтәскә авылы клубында капитал ремонт	Жирле бюджет	1207,03	1207,03	0	0	0	0	2414,06

№	Чаралар атамасы	Финанслау чыганагы	Еллар буенча финанслау күләме, мең сум						Барлыгы, мең сум
			2021	2022	2023	2024	2025	2026-2030	
6	Мөндөш авылы китапханәсенә капитал ремонт	Жирле бюджет	0	1581,99	0	0	0	0	1581,99
7	Түбән Мәтәскә авылы китапханәсенә капитал ремонт	Жирле бюджет	0	1611,23	0	0	0	0	1611,23
Мәдәният һәм сәнгать учреждениеләрен үстерү чараларына барлыгы									8017,4
Физкультура һәм спорт учреждениеләрен үстерү чаралары									
8	Иске Иябаш авылында яссы корылма төзү	Жирле бюджет	206,29	0	0	0	0	0	206,29
Физкультура һәм спорт учреждениеләрен үстерү чараларына барлыгы									206,29
Элемтә предприятиеләрен үстерү чаралары									
9	Почта элемтәсе бүлеген реконструкцияләү	Жирле бюджет	1171,21	0	0	0	0	0	1171,21
10	Почта элемтәсе бүлеген реконструкцияләү	Жирле бюджет	1171,21	0	0	0	0	0	1171,21
Элемтә предприятиеләрен үстерү чараларына йомгак									2342,42
Социаль инфраструктураны үстерү чараларына барлыгы									20805,27

5. Социаль инфраструктура программасына кертелгән чараларның нәтижәлеләген бәяләү

Программаны гамәлгә ашырганда түбәндәге нәтижәләр көтелә:

- Иске Кырлай авыл жирлеге халкының тормыш дәрәжәсе сыйфатын күтәрү;
- мәгариф, сәламәтлек саклау, мәдәният, физик культура һәм массакуләм спорт өлкәсендә жирлектә яшәүчеләрнең социаль инфраструктура объектларыннан файдалана алуы һәм аларны социаль тәмин итү;

Программаны гамәлгә ашыруның нәтижәлеләген бәяләү Программаны ел саен җаваплы башкаручылар тарафыннан үтәү йомгаклары буенча гамәлгә ашырыла.

Программаны гамәлгә ашыруның нәтижәлеләген бәяләүнең максаты һәм бурычлары Программада билгеләнгән Параметрларга һәм шәһәр төзелешен проектлау, төзү һәм реконструкцияләү буенча программа чараларын

(инвестиция проектларын) үтәүнең Програмада каралган максатлардан һәм бурычлардан тайпылышларны вакытында ачыклау һәм төзәтү.

Программаны гамәлгә ашыруның нәтижелелеген бәяләү программа чараларын үтәүне анализлау һәм Программаның максатчан индикаторлары күрсәткечләренә ирешү нигезендә уздырыла һәм максатчан индикаторларга 12 нче таблица нигезендә билгеләнгәндә билгеләнә.

12 нчы таблица - Социаль инфраструктураны үстерү программасының максатчан индикаторлары

№	Максатчан индикатор исеме	Үлчәү берәмлеге	Еллар буенча максатчан индикатор күрсәткече					
			2021	2022	2023	2024	2025	2026-2030
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	халыкның мәгариф учреждениесенә норматив ихтыяжын тәмин итү, шул исәптән:							
1.1	мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләренә халыкның норматив ихтыяжын тәмин итү	Кеше урыны	80	95	95	95	95	95
1,2	мәктәпкәчә тәрбия белән тәмин ителгән 1 яшьтән алып 6 яшькә кадәрге балалар өлеше	%	100	100	100	100	100	100
1.3	гомуми белем бирү учреждениеләренә халыкның норматив ихтыяжын тәмин итү	Кеше урыны	509	509	509	509	509	509
1,4	мәктәптә бер сменада уку белән тәмин ителгән мәктәп яшендәге балалар өлеше	%	100	100	100	100	100	100
1.5	өстәмә белем бирүне оештыруга халыкның норматив ихтыяжын тәмин итү	Кеше урыны	110	325	325	325	325	325

№	Максатчан индикатор исеме	Үлчәү берәмлеге	Еллар буенча максатчан индикатор күрсәткече					
			2021	2022	2023	2024	2025	2026- 2030
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	Сәламәтлек саклау объектларына халыкның норматив ихтияжын тәмин итү, шул исәптән:							
2.1	халыкның даруханә пунктларына норматив ихтияжын тәмин итү	данә	-	-	-	-	-	-
2.2	койка-урын белән халыкның норматив ихтияжын тәмин итү	койка-урын, 1 кеше елына	-	-	-	-	-	-
2.3	стационарларның сыйдырышлылыгы	койка-урын	-	-	-	-	-	-
3	Мәдәният объектларына халыкның норматив ихтияжын тәмин итү, шул исәптән:							
3.1	клуб тибындагы учреждениеләргә халыкның норматив ихтияжын тәмин итү, шул исәптән:	данә	5	5	5	5	5	5
3.2	халыкның музейларга норматив ихтияжын тәмин итү	1 данә/жирле к	0	0	0	0	0	0
3.4	клубларның сыйдырышлылыгы	урын	690	690	690	690	690	690
3.5	китапханәләрнең сыйдырышлылыгы	урын	-	-	-	-	-	-
4	Физик культура һәм массакуләм спорт объектларына халыкның норматив ихтияжын тәмин итү							
4.1	халыкның яссы корылмаларга норматив ихтияжын тәмин итү	кв. м.	3850	4214	4215	4216	4217	4218
4.2	халыкның яссы корылмалар белән	%	91	100	100	100	100	100

№	Максатчан индикатор исеме	Үлчәү берәмлеге	Еллар буенча максатчан индикатор күрсәткече					
			2021	2022	2023	2024	2025	2026- 2030
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	тәэмин ителгән өлеше							
4.3	Балалар мәйданчыкларына ихтыяжны тәэмин итү	саны	-	-	-	-	-	-
4.4	халыкның балалар мәйданчыклары белән тәэмин ителгән өлеше	%	-	-	-	-	-	-
4.5	Мәдәни-спорт комплексы белән тәэмин итү	кв. м.	-	-	-	-	-	-
4.6	халыкның мәдәни-спорт комплекслары белән тәэмин ителгән өлеше	%	-	-	-	-	-	-

**6. Социаль инфраструктура үсешен норматив-хокукый һәм мәгълүмати
тәэмин итүне камилләштерү буенча программаның максатчан
күрсәткечләренә ирешүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр**

Социаль инфраструктура объектларын проектлау, төзү, реконструкцияләү өлкәсендәге эшчәнлекне мәгълүмати тәэмин итүне үстерү, беренче чиратта, Арча районы муниципаль берәмлекләре территорияләренең электрон рәвештә заманча һәм планлаштырыла торган торышы турында гражданнар һәм оешмаларны дөрес, актуаль, юридик яктан әһәмиятле мәгълүмат белән оператив тәэмин итү, социаль проектларны гамәлгә ашыру буенча инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру өчен кирәкле төп документларны электрон рәвештә гамәлгә ашыру, шәһәр төзү документациясен эшләүдән һәм жир кишәрлеген файдалануга тапшыруга кадәр бирү зарурлыгына бәйле.

Норматив-хокукый базаны камилләштерү программа чараларын гамәлгә ашыру башкарылачак эчке мохиткә йогынты ясауның мөһим коралы булып тора.

Норматив-хокукый базаны камилләштерүнең төп максаты - Иске Кырлай авыл жирлегенең потенциалын үстерү һәм тотрыклы икътисадый үсешне,

нисбәтле социаль һәм экологик үсешне тәмин итү өчен кирәкле шартлар тудыру.

Норматив-хокукый базаны камилләштерүнең төп юнәлешләре түбәндәгеләр:

- инвестиция эшчәнлеген стимуллаштыру;
- жир ресурсларыннан файдалану тәртибен камилләштерү;
- уңайлы социаль климат тудыру.

Гамәлдәге хокукый һәм административ инструментлар булдыру аша инвестиция эшчәнлеген стимуллаштыру.

Иске Кырлай авыл җирлегенең социаль-иқътисадый үсешендә мөһим проблемаларның берсе -инвестиция активлығы җитәрлек дәрәжәдә булмау.

Инвестицион активлыкны үстерү юлында югары инвестиция куркынычы һәм капитал салуның мөмкинлекләре җитмәү җитди киртәләр булып тора.

Әлеге өлкәдә норматив-хокукый базаны камилләштерү иминият фондларын төзүне стимуллаштыру, дәүләт гарантияләре, ташламалар һәм дәүләт ярдәменең башка рәвешләрен бирү юлы белән инвестиция куркынычын киметүгә юнәлдерелгән. Бу өлкәдә жир мөнәсәбәтләрен тәртипкә салу, әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынтыларны киметү, табигатьтән нәтиҗәле файдалануны тәмин итү мөһим юнәлеш, бу инвестиция эшчәнлеген активлаштыруга, авыл җирлегенең инвестицион җәлеп итүчәнлеген арттыруга этәргеч булырга тиеш.

Әлеге эштә файдалы казылмаларның, урман һәм су ресурсларының стратегик чыганаclarын лицензияләү һәм сәнәгать эксплуатациясенә кертү тәртибен камилләштерү буенча федераль һәм төбәк хакимият органнары белән үзара багланышлар зур роль уйначак.

Әлеге юнәлеш халыкның социаль якланмаган һәм аз керемле катламнарының социаль хәлен яхшыртуга юнәлтелгән кайбер норматив актлар эшләүне һәм кабул итүне күздә тотта. Инвалидларның тормыш дәрәжәсен күтәргә, халыкның аз керемле катламнарына медицина, мәгариф һәм башка социаль хезмәтләр күрсәтү тәртибен камилләштерүгә зур игътибар биреләчәк.